

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1937

κοὶ δίνει ὅλες τὶς ἐγγυήσεις καὶ ἱκανοποιεῖ ὅλες τὶς ἀπαιτήσεις. Καὶ τὸ κράτος ἀντιπροσωπεύεται σ' αὐτὴν μὲ τὸν ἐπαρκέστερο τρόπο, καὶ τὰ ἀνώτατα πνευματικὰ καὶ καλλι.εχνικὰ ἰδρύματα, καὶ οἱ εἰδικοί ποὺ θὰ δώσουν τὴν καλύτερη λύση στὸ δύσκολο πρόβλημα, ποὺ εἶναι ὄχι μόνο ἡ συγκέντρωση τῶν χρημάτων ποὺ χρειάζονται γιὰ τὴν κατασκευή, στὸ μάρμαρο μιᾶς προτομῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ τοποθέτησή της στὸν κατάλληλο χῶρο.

Ἡ συγκρότηση λοιπὸν, τῆς ἐπιτροπῆς εἶναι ἡ ἐξῆς :

Ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας
κ. Κ. Κετοργαζόπουλος.

Ὁ ὑπουργὸς διοικητῆς πρωτεύουσας
κ. Κώστας Κοτζιάς.

Ὁ ὑπουργὸς Τύπου καὶ Τουρισμοῦ
κ. Θ. Νικολοῦδης.

Ὁ κ. Ἀλέξανδρος Διομήδης.

Οἱ Ἀκαδημαῖκοι κ.κ.

Δημ. Σ. Μπαλάνος.

Παῦλος Νιρβάνας.

Σ. Κουγιάς.

Σ. Σεφεριάδης.

Σπ. Μελάς.

Κ. Δημητριάδης.

Ὁ Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
κ. Γρ. Παπαμιχαήλ

Ὁ Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ν. Βέης.

Ὁ ποιητὴς καὶ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας κ. Ν. Προεστόπουλος.

Ὁ ποιητὴς καὶ Διευθυντῆς τοῦ Β. Θεάτρου κ. Κ. Καρθαῖος.

Ὁ λογοτέχνης καὶ Διευθυντῆς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης κ. Διον. Κόκκινος.

Ὁ ποιητὴς καὶ Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἀνωτ. Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν κ. Σ. Σκίπης.

Αἱ κυρίαὶ :

Μυρτιώτισσα

Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη.

Εἰρήνη ἢ Ἀθηναία.

Καὶ οἱ κ.κ. :

Ἄγγελος Στελιανός.

Μαν. Καλομοίρης.

Γίγας Γκόλφης.

Μιχ. Ροδάς.

Ι. Σουκουτῆς.

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος.

Στρατῆς Μυρτιβήλης.

Ἄγγελος Τερζάκης.

Μ. Καραγάτσης.

Θ. Πετσάλης.

Γ. Θεοδοκάς

Πέτρος Χάρης.

Ἡ ἐπιτροπὴ θὰ συνέλθῃ τὴν ἐρχομένη ἐβδομάδα σὲ πρώτη συνεδρίαση, κι' ἀμέσως θ' ἀρχίσῃ τὶς ἐνέργειές της, μὲ ταμῖα τὸν κ. Ἰωάν. Δ. Κολλάρο (Ἰπποκράτους 23 ἢ Πεσμαζόγλου 38). Ἔτσι, ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν προτομὴ τοῦ Κωστή Παλαμᾶ περνάει πιά στὸ στάδιο τῆς πραγματοποίησης.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Μία «ἀπολογία» κ' ἕνα «κροῦσμα»

Ἡ προσπάθεια ὁμῶς αὐτῆ, ποὺ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβῃ ὁ καθένας ὅτι διηγεῖται σὲ πραγματικὴ ἐκτίμηση καὶ σὲ σεβασμὸ γιὰ τὸν ποιητὴ καὶ προπάντων γιὰ τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο ποὺ γέμισε μὲ τὸνομά του τὴν ἐποχὴ μας, ἔχει καὶ τὴν ἄλλη πλευρὰ της. Καὶ τὴν ἄλλη αὐτὴ πλευρὰ θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὴν προβλέψῃ ὅποιος δὲν ξέρει πόση μικροφυξία, πόσοι μικρογεωῖσμοι καὶ πόσος πνευματικὸς κομματισμὸς, δηλαδὴ τὸ ἐλεεινότερο εἶδος τοῦ κομματισμοῦ, κυκλώνει τοὺς ὠραίους καὶ γόνιμους ἐνθουσιασμοὺς καὶ μόχθους σ' αὐτὸν τὸν τόπο: οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, οἱ ὄργανοὶ τῶν περυσινῶν διαλέξεων γιὰ τὰ πενήνταχρονα τοῦ Κωστή Παλαμᾶ μὲ καλοῦν σὲ ἀπολογία! Πῶς σκέφτηκα, πῶς τόλμησα, πῶς δὲ ντράπηκα ν' ἀναλάβω αὐτὴ τὴν πρωτοβουλία, ἐγὼ ποὺ χτύπησα τὶς ἐορτὲς γιὰ τὸν Παλαμᾶ, ποὺ τὶς γελοιογράφησα, ποὺ δὲ βοήθησα γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου; Πῶς δὲν κατάλαβα σὲ πόση ἀσυνέπεια ἔπεφτα, πῶς φαντάστηκα ὅτι θὰ περᾶση ἀσχολίστη αὐτὴ ἡ «στροφή» μου, καὶ πῶς ἀνέβλεπα τὴν τελευταία στιγμὴ καὶ ἐκτίμησα τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ;

Ὅσοι ἐδιάβασαν, στὰ πρῶτα τεύχη τοῦ περυσينوῦ χρόνου, τὰ δυὸ σημειώματά μου γιὰ τὰ πενήνταχρονα τοῦ Παλαμᾶ, θὰ θεωρήσουν ἐντελῶς περιττὲς αὐτὲς τὶς γραμμές, καὶ ἴσως δὲ θὰ μὴ συγχωρήσουν ὅτι, τῆ στιγμῇ αὐτῇ ποὺ πρόκειται νὰ τιμηθῇ μὲ τὸν πιὸ ἀξιοτρόπο ἕνας ποιητῆς, ἀπαντῶ σὲ ἀνοησίες ποὺ δὲν ἔχει κανεὶς τὴ διάθεση νὰ τὶς μάθῃ καί, πολὺ λιγώτερο, νὰ τὶς σχολιάσῃ. Στὸ κάτω - κάτω, ἔπρεπε νὰ μὴ ξεχνῶ ὅτι ὁ φθόνος εἶναι ἀνθρώπινη ἀδυναμία, —εἶναι φανερό, ὑποθέτω, πόσο διαφέρει ἕνα τεῦχος, ὅ,τι δηλαδὴ ἔδωκε ὁ ἀλαλαγμὸς τοῦ κύκλου τῶν «Νέων Γραμμάτων», ἀπὸ ἕνα «μνημεῖο ἐς αἰεὶ», ποὺ θὰ εἶναι ἡ προτομὴ τοῦ Κωστή Παλαμᾶ, —καὶ νὰ περιμένω τὴν ἀπαγγελίαν τῆς φοβερῆς καὶ τρομερῆς κατηγορίας.

Μὰ δὲν εἶν' ἔτσι! Ἐδῶ δὲν εἶναι μιὰ λογοτεχνικὴ συζήτηση, δὲν εἶναι μόνο μιὰ ἀντιζηλία. Εἶναι κάτι πολὺ πιὸ σοβαρὸ. Καί, γιὰ νὰ ἐκτιμηθῇ καὶ νὰ τοποθετηθῇ ὅπως πρέπει στὴ συνείδηση ὄλων τῶν φωτισμένων ἀνθρώπων, ἀνάγκη νὰ εἰπωθοῦν μερικὰ κρίγματα, ποὺ χρειάζεται νὰ τὰ μάθουν ὅσοι δὲν ἔτυχε νὰ δοῦν

τὰ «ἔνοχα» σημειώματά μου καὶ πού δὲν εἶναι καθόλου περιτὸ νὰ τὰ πληροφορηθοῦν καὶ ὅσοι τὰ θυμούνται καὶ ἀποροῦν μὲ τὴ μικροφυγία τῶν περυσινῶν διαδηλωτῶν. Μὲ δυὸ λόγια, πολέμησα τὸν ἑορτασμὸ τῆς πεντηκονταετηρίδας τοῦ Παλαμᾶ καὶ εἰδικώτερα τὶς διαλέξεις πού ὀργανώθηκαν στὸν «Παρνασσό», γιατί, πιστεύω, — καὶ πιστεύω ἀκόμα, — ὅτι δὲν ἦταν ἀνάλογος μὲ τὴ θέση τοῦ ποιητῆ στὶς ἑλληνικὰ γράμματα, ὅτι δὲν ἦταν ὀργανωμένος μὲ τὴ σοβαρότητα πού ἀπαιτοῦσε ἡ περίπτωση καὶ προπάντων ὅτι δὲν ἐξυπηρετοῦσε τὸν τιμωμένο καὶ ἐμμέσως τὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία, ἀφοῦ μέσα σὲ τόσες διαλέξεις δὲν ἐξετίθεσαν παρὰ ἓνα μόνο μέρος τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου, ἔμμενε πάντα τὸ «πρόβλημα Παλαμᾶ» γιὰ τὸ ευρύτερο κοινόν, γιὰ ὅσους δὲν ἔχουν καταλάβει ἀκόμα νὰ πλησιάσουν τὴ σκέψη καὶ τὴν τέχνη του. Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι δυὸ-τρεις ἀπὸ τὶς διλέξεις αὐτές, εἶναι ἐργασίες σοβαρές. Ηἰστεύω ὅμως ὅτι καὶ αὐτές καὶ οἱ ἄλλες δὲν ἀπολύθησαν ἐνὶ πρόγραμμά, δὲν ἀποτελοῦν μέρος ἑνὸς συνόλου, καθωρισμένου ἀπὸ πρῖν, ὅπως πρέπει νὰ εἶναι κάθε ἑορτασμός, δὲν κατάφεραν νὰ γίνῃ πιὸ νοητὴ καὶ, φυσικά, πιὸ ἀγαπητὴ, ἢ μεγαλύτερη πνευματικὴ μορφή τῆς ἐποχῆς μας. Διευτύησα τὶς ἴδιες αὐτές σκέψεις καθαρὰ καὶ ἀνυστερόβουλα καὶ πέρασι, ὅπως καὶ τώρα. Καὶ δὲν τὸ κράβω, ὅπως δὲν τὸ ἐκρυψα καὶ πέρασι, ὅτι ἐγὼς τουλάχιστον, ὅπως, νομίζω, καὶ κάθε ἄνθρωπος πού πιστεύει ὅτι ἡ πνευματικὴ προκοπὴ ἑνὸς ἔθνους δὲν μπορεῖ νὰ στηριχθῆ στὴν παραποίηση τῶν ἀξιών, — καὶ εἶναι παραποίηση ὁ ἄκριτος ἐνθουσιασμός, — δὲν τὸ κράβω, — τὸ ξαναλέω, — ὅτι ἰσχυροῦσα θετικὴ καὶ στὸν Παλαμᾶ ἀλλὰ καὶ στὴ λογοτεχνία μας θὰ προσφέρῃ ὁ μελετητὴς πού θὰ ἐξετάσῃ ψύχραιμος τὸ ἔργο του καὶ δὲ θὰ ἔχῃ μόνο ἐξαιτίας ἐνθουσιασμοῦς μὰ καὶ τίμει· ἀντιρρήσεις. Ἄλλωστε, γιὰ πόσους δημιουργοῦς, μὲ τὰ μεγαλύτερα ἔστω ἀναστήματα καὶ τὴν πλατύτερη ἐπίδραση στὴ λογοτεχνία καὶ στὴν τέχνη ὅλου τοῦ κόσμου, μποροῦμε νὰ ἔχουμε μόνο ἐνθουσιασμοῦς; Παρακαλῶ νὰ μοῦ τοὺς ἀπαριθμήσουν ὅσοι ἔχουν ἀντίθετη γνώμη.

Ἦταν, λοιπόν, ἀρνητικὴ ἢ περυσινὴ μου στάση καὶ δημιουργεῖ, αὐτὴ τὴ στιγμή, ἀσυνέπεια; Ἐπειτα, ποῖος εἶπε στοὺς κυρίους αὐτούς, πού δείχνουν τόση τρομάρα μήπως χάσουν τὸ δικαίωμα τῆς μονοπωλιακῆς περιφρουρήσεως τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου, ποῖος τοὺς εἶπε ὅτι, μὲ τὴν πρωτοβουλία μας γιὰ τὴν προτομὴ τοῦ Κοστῆ Παλαμᾶ «ἐπιστεγάζουμε» καὶ «ἐπισφραγίζουμε» αὐτὸ πού ἔκαμαν καὶ αὐτὸ πού ἐπιδεικνύουν γιὰ μοναδικὸ τους τίτλο; Οἱ διαλέξεις πού ὀργάνωσαν ἦταν, βέβαια, μέσ' στὸν ἑορτασμὸ τῆς πεντηκονταετηρίδας τοῦ Παλαμᾶ. Ὁ ἑορτασμός ὅμως ἦταν πολλὰ ἄλλα πράγματα, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐπισήμου κράτους, ἢ παρασημοφορία τοῦ ποιητῆ, ἢ ἀπονομὴ τοῦ λογοτεχνικοῦ βραβείου τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, καὶ, λερισσότερο ἀπ' ὅλα, ἢ ἡμερομηνία, ἢ ἐπέτειος, πού ὑποθέτουμε ὅτι δὲν μποροῦν νὰ τὴ διεκδικήσουν καὶ αὐτὴν οἱ περυσिनὸι διαδηλω-

ταί. Ἐπισφραγίζουμε, λοιπόν, καὶ ἐπιστεγάζουμε ὄχι ὅτι ἔκαμαν αὐτοί, — στεκόμαστε, ὅπως εἶπαμε, σὲ δυὸ-τρεις ἀπὸ τὶς διαλέξεις πού ὀργάνωσαν, — ἀλλὰ τὴν ἑορταστικὴν περίοδο, ἓνα γεγονός πού δὲν τὸ δημιούργησαν, φυσικά, οἱ κύριοι αὐτοί, τὴν ἐπέτειο μιᾶς ἀσχῆς, ἑνὸς ξεκινήματος, πού καὶ μόνο ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τὰ ἀπαιτούμενα χρόνια οἱ νεαροὶ φωνασκοί, καὶ μόνο γι' αὐτὸ, δὲ θὰ τολμήσουν νὰ ἰσχυρισθοῦν ὅτι τὸ ἐπροκάλεσαν καὶ τὸ καθοδήγησαν. Αὐτὴν τὴν ἑορταστικὴν περίοδο ἐπιστεγάζουμε, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε ἐνέργεια τῶν ὀργανωτῶν πνευματικῶν συλλαλητηρίων. Καὶ τὸ ἴδιο θὰ κάνουμε, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν εἶχε γίνῃ τίποτα γιὰ τὴν πεντηκονταετηρίδα τοῦ Κοστῆ Παλαμᾶ. Ἀρκεῖ τὸ ἡμερολόγιο νὰ μᾶς θύμιζε αὐτὴ τὴν ἐπέτειο καὶ ὁ κ. Κ. Δημητριάδης νὰ μᾶς ἔδινε τὴν εὐκαιρία νὰ δεῖξουμε πὼς ἐννοοῦμε τὴν ἐκπλήρωση ἑνὸς καθήκοντος.

Φτάνω ἔτσι στὸ σημεῖο πού εἶπα ὅτι πρέπει νὰ προσέξουν καὶ ὅσοι δὲν εἶχαν εἰσβάσει τὰ περυσινὰ μου σημειώματα καὶ ζητοῦσαν κάποιες ἐξηγήσεις ἀλλὰ καὶ ὅσοι τὰ εἶχαν διαβάσει καὶ δὲν ἀποροῦσαν καθόλου. Ἐδῶ δὲν ἔχουμε μιὰ λογοτεχνικὴ ἀντιζηλία. Ὅτι κάνει, ὅτι διατυμπανίζει ὁ κύκλος τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ, εἶναι ἓνα κρούσμα πολὺ ἐπικίνδυνον, ἓνα μόλυσμα γιὰ τὴν πνευματικὴν μας κίνηση, πού ἔχουμε ὑποχρέωση νὰ τὸ χυπῆσουμε, νὰ τὸ ἀπαρμονίσουμε, νὰ τὸ ἐξολοθρεύσουμε μὲ ὅλες μας τὶς δυνάμεις, μὲ ὅλα μας τὰ μέσα, μὲ ραγδαῖες καὶ σκληρὲς ἐνέργειες. Οἱ περυσिनὸι ὀργανωταὶ διαδηλωταί, — δὲν ἐννοῶ ἐκείνους πού ἔκαμαν τὶς διαλέξεις τοῦ «Παρνασσό», ἢ τουλάχιστον ὅλους, — δὲν ἀγωνίζονται. Ἐγκαινιάζουν τὴν πιὸ ἐπιζήμια, τὴν πιὸ κακόβουλη, τὴν πιὸ ἀσυνήχητη τακτικὴ: κάνουν κόμμα στὴν πνευματικὴν μας κίνηση. Ἐκόκλωσαν μιὰ σεβαστὴ μορφή, πιστεύω, δὲν πιστεύω στὴν ἀξία της, — καὶ γι' αὐτὸ ἀκόμα ἀρχίζω ν' ἀμφιβάλλω, ὅπως ὑποπτεύομαι καθεὶ πού προσέρχεται ἀπὸ ἀλόγιστον ἐνθουσιασμό, — ἔκαμαν τοὺς πιὸ ταπεινοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ ἀρχισαν τὴν ἐκστρατεία τους. Καὶ ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ εἶχε, βέβαια, ἐξωτερικὸ σκοπὸ τὴν περιφρούρηση τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου, ἀλλὰ βαθύτερο καὶ πονηρότερο, τὴ δημιουργία ὑπερασπιστῶν, πού σιγὰ-σιγὰ, μὲ τὸ πέρ-πέρ, μὲ τὶς μπροσοῦρες, μὲ τὶς διαλέξεις, μὲ τὰ ἀλληλολιβανίσματα, μποροῦσαν καὶ νὰ σχηματίσουν κάποια ὄντοτητα. Ἐκαμαν οἱ ἄνθρωποι τὸ κόμμα τους καὶ θέλησαν νὰ κυβερνήσουν, μὲ φλάμπουρο, μὲ πρόφαση τὸν Κοστῆ Παλαμᾶ, μὲ πραγματικὴ ὅμως πρόθεση τὴν ἐπιβολὴν πνευματικῶν ἡγετῶν, κρυφῶν καὶ φανερῶν, τῶν ἐνηλίκων καὶ τῶν ἀνηλίκων τῆς παγίας. Αὐτὸ ἦταν ἀπαράδεκτο. Καὶ ἀπὸ τὴ στιγμή πού τὸ ἐξακρίβωσα, ἀγανάκτησα καὶ ἀηδίασα. Ὅλα ἴσως μπορεῖ νὰ τὰ κάμῃ ἓνας πνευματικὸς ἄνθρωπος. Ὅχι ὅμως καὶ νὰ ὑποδουλωθῆ σ' ἓνα κόμμα, ἔστω καὶ πνευματικὸ, λογοτεχνικὸ κόμμα, γιὰ νὰ σταθῇ καὶ αὐτός, γιὰ νὰ παίξῃ τὸ ρόλο του Καὶ ξέρω πολὺ-καλὰ ὅτι δὲν εἶμαι ὁ μόνος πού ἀγανά-

κτησε καὶ ἀηδίασε. Κάθε μέρα, κάθε ὥρα, συναντῶ μὲ ποικίλες μορφές τῆ δυσφορία γιὰ τὴν κατάσταση αὐτή, στους πῶ ἀνόμοιους κύκλους, σὲ θερμοὺς θαυμαστὲς τοῦ Παλαμά γὰρ σὲ ψυχροὺς ἐκτιμητὲς τοῦ ἔργου του, σὲ συζητήσεις παλιῶν καὶ νέων, σὲ ὑπαιτιγμοὺς καὶ σὲ μισόλογα διστοκτικῶν καὶ ἐπιφυλακτικῶν ἀνθρώπων. Κι' αὐτὴ ἡ δυσφορία μὲ ἠσυχάζει, μοῦ δίνει ἐλπίδες. Καταλαβαίνω ὅτι ἀπομονώνει τὸ «κροῦσμα». Ἀλλὰ κι' ὁ θάνατος γιὰ τὴν προτομή τοῦ ποιητῆ εἶναι, νομίζω, ἀκόμα μιὰ εὐκαιρία νὰ τονισθῆ πόσο σοφιστὸ εἶναι αὐτὸ τὸ «κροῦσμα» καὶ νὰ καταπολεμηθῆ. Ἔτσι, τὸ καλὸ ποῦ θὰ προκύρηθῃ εἶναι διπλό: μιὰ προτομή κ' ἓνα κήρυγμα. Στήνουμε καὶ στεφανώνουμε τὴν προτομή τοῦ Κωστή Παλαμά, ἀλλὰ καὶ ὑψώνουμε τὴ σημαία τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Γεράσιμος Φωκᾶς

Τὴν 9ην Ἰανουαρίου ἀνηγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ Γερασίμου Φωκᾶ, ἐπελθὼν ἐν τῇ ἰδιαιτέρῃ του πατρίδι Ἀργοστόλιον μετὰ πολυῶδον νόσον.

Μετὰ τοῦ Φωκᾶ ἐκλείπει ἡ πλειάς τῶν ἱατρῶν ἐπιστημόνων ὡς οἱ Λαμασκηνός, Πανάς, Μεταξᾶς, Κλάδος, οἵτινες ἐτίμησαν ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα καὶ ἔτυχον μεγάλων ἐπιστημονικῶν διακρίσεων, καταλαβόντες ἐπιζήλωσ πανεπιστημιακῆς καθηγητικᾶς ἑδρας καὶ θέσεις, ἀναγνωρισθείσης καὶ ἐπιβληθείσης τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῶν ἐπιστημονικῆς ἰκανότητος καὶ ἰδιοφυίας.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀργοστόλιῳ τὸ 1860, ἐνθα ἐπεράτωσε τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς του, ἐκεῖ δὲ φαίνεται ἀνεπτύχθη παρ' αὐτῷ ἡ μυκτηριστικὴ διάθεσις, ἡ ἐλευθεροστομία καὶ τὸ δηκτικὸν πνεῦμα, τὰ ὅποια διέκρινον αὐτὸν μέχρι τελευτῆς του, ἐξ ἐπιρροῆς ἰσως τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεσουρανοῦντος ἐν Κεφαλληνίᾳ σατυρικοῦ ποιητοῦ Λασκαράτου. Φαίνεται μάλιστα, ὡς μοὶ διηγήθη ὁ Ρ. Λιβαθινόπουλος, ὅτι ὁ Φωκᾶς ἔγραψε κάποτε καὶ ποιήματα.

Τὸ 1876 μετέβη εἰς Γαλλίαν, ἐνθα ἐνεγράφη εἰς τὴν Ἱατρικὴν Σχολὴν τῶν Παρισίων. Μετὰ διετίαν, κατόπιν διαγωνισμοῦ, διορίσθη ἑξωτερικὸς βοηθὸς τῶν Νοσοκομείων, μετὰ ἄλλα δύο δ' ἔτη διηγωνίσθη διὰ τὴν θέσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ βοηθοῦ τῶν Νοσοκομείων καὶ ἐπέτυχε μετὰ τῶν πρώτων, ὑπηρετήσας ἀλληλοδιαδόχως παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν παγκοσμίου φήμης καθηγητῶν κλινικῶν τοῦ Πανεπιστημίου Παρισίων. Ἐδημοσίευσε τότε πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἐπετύγχανεν εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῶν παρασκευαστῶν τοῦ Ἀνατομείου. Κατὰ τὸ 1889 διηγωνίσθη διὰ τὴν κενὴν θέσιν τοῦ ἐκτάκτου καθηγητοῦ ἐν τῇ Ἱατρικῇ Σχολῇ τῆς Αἰλλῆς ἐπιτυχῶς, τὸ δὲ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας τῷ ἀνέθεσε τὴν διδασκαλίαν τῆς Χειρουργικῆς τῶν παιδίων. Ἐδημοσίευσεν ἐν Αἰλλῇ τρίτομον σύγγραμμα περιλαμβάνον πάντα

τὰ κλινικὰ μαθήματα, ἃ ἐδίδασκεν, ὡς καὶ ἐπίτομον Γυναικολογίαν. Τὸ ἐπιστημονικὸν ὅμως σύγγραμμα τοῦ Φωκᾶ, τὸ ὁποῖον ἔτυχε τῆς καλύτερας ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ Ἱατρικοῦ κόσμου τῶν Παρισίων καὶ ἔχαιρε μεγάλης ἐκτιμήσεως ἐν Γαλλίᾳ, εἶναι ἡ ἐπίτομος Χειρουργικὴ Θεραπευτικὴ, ἐκδοθεῖσα ἐν Παρισίοις καὶ ἀνατυπωθεῖσα τρίς. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπεστάλη παρὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως εἰς Ἰταλίαν, ἐνθα ἤκμαζε τότε ἡ Ὀρθοπαιδική, πρὸς παρακολούθησιν τῶν προσόδων καὶ ὑποβολὴν ὑπομνήματος σχετικοῦ. Συνεδέθη τότε ἐν Βολωνίᾳ καὶ Μιλᾶνῳ στενωῶς μετὰ τῶν Ranzeri καὶ Contevilla, ἐφήρμοσε δὲ πρῶτος τὰς μεθόδους αὐτῶν ἐν Γαλλίᾳ.

Παρὰ τὴν ταχυτάτην ἐξέλιξιν του καὶ τὴν δικαίωσιν τῶν προσπαθειῶν του διὰ τῆς ἀποκτήσεως τίτλων καὶ ἀγαθῆς φήμης, δὲν ἔπαυσεν ἀόκνως ἐργαζόμενος καὶ δημοσιεύων μελέτας καὶ κάμνον ἀνακρινώσεις, περιλαμβανούσας πάντας τοὺς κλάδους τῆς Χειρουργικῆς, ἐδραίων οὕτω τὴν φήμην του. Παγκοσμίως τυγχάνει γνωστὴ καὶ ἀναφέρεται ἡ κυστικὴ νόσος τῶν μαστῶν, ἡ νόσος τοῦ Φωκᾶ, καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ συσταθεῖσα κατὰ τοῦ διαβήτου χρήσις τοῦ ἀσβεστούου ὕδατος.

Τὸ 1902, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γαλβάνη, ἡ Ἱατρικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐξέλεξε τὸν Φωκᾶν Καθηγητὴν τῆς Χειρουργικῆς Κλινικῆς παμψηφεί. Μετὰ τριετίαν ἐδημοσίευσεν τρίτομον Χειρουργικὴν Θεραπευτικὴν, ἣτις ἔτυχε δύο ἐκδόσεων. Πρὸ τοῦ Φωκᾶ καὶ τοῦ Γερουλάνου, ὀλίγον κατόπιν δρᾶσαντος, ἡ χειρουργικὴ ἦτο περιορισμένη ἐν Ἑλλάδι, καὶ πλὴν τῆς νοσοκομειακῆς χειρουργικῆς, σχεδὸν πᾶσαι αἱ ἐπεμβάσεις ἐγίνοντο εἰς τὸ θεραπευτήριον «Ἐθαγγελισμός». Ὁ Φωκᾶς κατ' ἀρχάς, ὁ Γερουλάνος ὀλίγον βραδύτερον, ἔδωσαν τὴν πρώτην γενναίαν ὠθησιν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Χειρουργικῆς ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι, δημιουργήσαντες Σχολὴν νέων Χειρουργῶν ἑκαστος. Δίκαιον ἐν τούτοις εἶναι νὰ ἀναμνησθῶμεν τῶν πρώτων ἰδρυθεισῶν τότε χειρουργικῶν καὶ γυναικολογικῶν κλινικῶν παρὰ τῶν ἱατρῶν Σ. Ἀσημακοπούλου καὶ Θ. Παπαϊωάννου.

Ὁ Φωκᾶς, πλὴν τῆς ἱατρικῆς ἐκέκτητο καὶ ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν, ἐχειρίζετο δὲ τὴν Γαλλικὴν ὡς τὴν μητρικὴν του Γλῶσσαν. Ἦτο δημοτικιστὴς, βαθὺς γνώστης τῆς Νεοελληνικῆς καὶ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης. Εἶχεν εὐστροφίον πνεύματος καὶ ἦτο ρήτωρ ἐξ ἐκείνων οἵτινες, παρὰ τὴν ἀπλότητα τῆς ἐκφράσεως, κατορθοῦν νὰ σαγηνεύουν τοὺς ἀκροατὰς διὰ τοῦ βάθους τῶν νοημάτων, τῶν ἀδρῶν ἐπιχειρημάτων, τὰ ὅποια ἐξήρχοντο τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀβιάστως, ὡς ἐκ πηγαίας πλουσίας προελεύσεως ἀπορρέοντα. Ἐτοιμολόγος, εὐθύμολόγος, ἐνίοτε σατυριστὴς καὶ εἴρων, διεκρίνετο μολαταῦτα διὰ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὰ φίλαλλα αἰσθήματά του. Ὑπῆρξεν ἀνιδιοτελὴς μέχρις ἐλαττώματος, δεδομένου ὅτι ὁ Φωκᾶς οὐδέποτε ὑπῆρξε πλούσιος. Εἶχε μνήμην ἀτέραντον καὶ ἐδίδασκεν ἀνεπαρσκευῆς τοῦ μαθήματος, συχνάκις δὲ μετὰ